

Cor Wijn

Stedelijk broedplaatsenbeleid dringend noodzakelijk

In 2000 reserveerde de gemeente Amsterdam 35 miljoen euro voor een gericht broedplaatsenbeleid. Sindsdien beraden ook andere steden zich op mogelijkheden om door het beschikbaar stellen of houden van woon-, werk- en oefenruimten aan kunstenaars de culturele laboratoriumfunctie voor stedelijke centra te behouden. Een lastige taak gezien de gespannen onroerendgoedmarkt. Het is zaak dat de grotere steden, met steun van provincies en rijk, deze problematiek snel aanpakken.

In oude fabriekspanden, havenloodsen, pakhuizen en schoolgebouwen waren tot in de jaren negentig alleen krakers en kunstenaars geïnteresseerd. Het waren startplekken waar jonge kunstenaars zich – vaak zonder subsidie maar tegen een lage huur – konden ontplooien. Deze broedplaatsen ontstonden vaak ‘als vanzelf’. Panden werden gekraakt of door het grondbedrijf van gemeenten voor semi-permanent gebruik uitgegeven aan kunstenaars om leegstand en verval tegen te gaan. Aan deze situatie is in veel steden een einde gekomen. In de grotere steden, waar de economische motor nog volop draait en de onroerendgoedmarkt onder grote spanning staat, gaan steeds meer locaties verloren die geschikt zijn voor cultureel gebruik. Ze vallen in handen van projectontwikkelaars en worden getransformeerd tot appartementen en kantoorruimten: een *onomkeerbaar proces* dat grote gevolgen heeft, niet alleen voor de culturele sector maar ook voor de manier waarop burgers hun stad kunnen beleven. Deze ontwikkeling leidt tot een steeds groter gebrek aan gebouwen die een culturele en publieke of semi-publieke functie kunnen vervullen.

Culturele planologie

Op de landelijke beleidsagenda speelt het gebrek aan ruimte voor de cultuursector helaas geen enkele rol. Het is bepaald een gemiste kans dat de huidige staatssecretaris in zijn benadering van ruimtelijke vraagstukken is opgehouden bij de denkbeeldige muren van het stedelijk gebied, daar waar de laboratoriumfunctie van kunst en cultuur gestalte krijgt. Illustratief hiervoor is de omschrijving die Van der Ploeg hanteert met betrekking tot het begrip *culturele planologie*. Hieronder verstaat hij een zodanige manier van ontwerpen en inrichten van het ruimtelijk gebied dat – door integratie van cultuurhistorie, architectuur, natuur en beeldende kunst – een esthetisering van de leefomgeving wordt bereikt. Een nobele opvatting, die echter geen soelaas biedt voor de bedreigde stedelijke broedplaatsen. Ze sluit namelijk in het geheel niet aan bij de problematiek zoals die zich in de steden manifesteert. Meer dan tegen een tekort aan culturele inbreng bij het inrichten van het stedelijk gebied, lopen de steden namelijk aan tegen een tekort aan stedelijke ruimte als zodanig, een tekort dat vooral in de cultuursector bijzonder merkbaar is. Vandaar dat een stad als Utrecht een heel andere invulling aan het begrip culturele planologie geeft en dit opvat als het inzetten van instrumenten om stedelijke ruimte tot (her)ontwikkeling te brengen ten behoeve van culturele functies.

De creatieve stad

Het belang van broedplaatsen reikt verder dan alleen de functie van voedingsbodem voor een rijke kunstproductie. Broedplaatsen zijn bijvoorbeeld onontbeerlijk voor een goed functioneren van het kunstvakonderwijs. De aanwezigheid van hogescholen voor de kunsten in een stad veronderstelt dat er in die stad gelegenheid voor studenten is om atelier-, oefen- en presentatieruimten te huren. Zijn die ruimten er niet, dan ontbreekt het studenten aan een belangrijke basis om de studieperiode te vertalen naar een vruchtbare beroepspraktijk.

Daarnaast kan het belang van broedplaatsen nog veel breder worden aangeduid. Uit onderzoek blijkt dat de aanwezigheid van veel lokale culturele bedrijvigheid voor steden van groeiend *economisch belang* is. In het recente rapport *Muziek in de stad* meldt het onderzoeksinstituut Nyfer dat steden heden ten dage uit economisch oogpunt meer hebben aan een goed cultureel klimaat dan aan de

bouw van een nieuw kantorencomplex of groot warenhuis. De reden hiervan is dat de mensen niet meer het werk – de werkgelegenheid – volgen, maar het werk de mensen. Dit geldt zeker voor hoogopgeleide werkers in kennisintensieve sectoren. Om de werkgelegenheid in deze sectoren van de toekomst te vergroten moeten steden in toenemende mate met elkaar concurreren als aantrekkelijke stad. Factoren als bereikbaarheid, de kwaliteit van de woonvoorraad, een historische binnenstad en ook het culturele aanbod zijn hiervoor volgens Nyfer bepalend.

Naar de mening van vooraanstaande geografen kunnen stedelijke uitingen van kunst en cultuur, de media, de entertainmentindustrie en het onderwijs tezamen de basis leggen voor het ontstaan van zogeheten ‘creatieve steden’, steden die een knooppunt vormen in de moderne economie. Het spreekt vanzelf dat een ‘creatieve stad’ de permanente aanwezigheid vergt van zowel jonge als reeds gearriveerde ‘makers’, individuen die hun stempel kunnen zetten op de manieren waarop er in een stad wordt geleefd en waarop zij wordt beleefd. Broedplaatsen zijn voor zo’n creatieve stad onontbeerlijk.

Andere overheidsbemoeienis

Cultuurbeleid wordt vaak vereenzelvigd met subsidiebeleid. Dat is op lokaal niveau zo en dat is op landelijk niveau zo mogelijk nog sterker aan de orde. Veel instrumenten van de gemeentelijke en centrale overheid zijn gericht op het verdelen van financiële middelen. Het is spijtig dat bij beleidsmakers in de cultuursector de nadruk zo sterk op dit verdelingsvraagstuk ligt. Zeker op lokaal niveau wordt het belang van een andere overheidsbemoeienis, een bemoeienis die zich richt op de totstandkoming en het behoud van de fysieke infrastructuur, steeds groter. Een paar grote steden zijn zich hiervan bewust en voert daar ook beleid op: ze hebben aandacht voor ruimtelijke-orderingsaspecten en sturen evenzeer met behulp van ruimtelijke orderingsinstrumenten als met het subsidie-instrument. Op rijksniveau en in vele provincies en middelgrote steden is het besef van de noodzaak van het stimuleren van dit nieuwe type van ruimtelijk en fysiek cultuurbeleid door middel van voorbeeldprojecten, kennisoverdracht en bewustmaking van lokale bestuurders echter nog nauwelijks doorgedrongen. Het is te hopen dat hierin in de komende periode verandering komt.

Auteur

Cor Wijn is adviseur en interimmanager cultuurbeleid